

Hårdare straff drabbar de dömdas barn

Arbetsvärlden den 26 februari 2018

Frågan om hårda straff är ständigt aktuell. Inför valet 2018 förespråkar de flesta politiska partier skärpningar av olika slag. Målet med detta sägs vara att göra samhället tryggare. Under de senaste åren är det nämligen en allt högre andel människor som uppger att de är oroliga för att utsättas för brott.

Att straffa brottslingar är nödvändigt. Men hur hårda eller vanliga fängelsestraff ska vara är långt ifrån uppenbart. Länder med hårda straff som USA har en fortsatt hög brottslighet samtidigt som en allt högre andel av befolkningen sitter i fängelse. Att många sitter i fängelse innebär också att många barn har en mamma eller pappa bakom lås och bom. I USA hade 2,2 procent av alla barn en pappa i fängelse år 2015. Mer än vart tionde barn till föräldrar med låga inkomster har en förälder i fängelse någon gång under sin barndom.

Nu visar ny forskning från Stockholms Universitet att ett fängelsestraff får tuffa konsekvenser för dessa barn. Forskningen är banbrytande genom att kunna särskilja mellan korrelation och kausalitet. Familjer där en förälder döms till fängelse bor ofta i mer utsatta områden, har lägre inkomster och stormiga hemförhållanden. En enkel jämförelse av barn till föräldrar i fängelse med andra barn fångar därför sannolikt in fler aspekter än just den fängslade föräldern.

Ett innovativt sätt att särskilja effekten utgår från domstolsväsendets utformning. En åtalad kan inte själv välja domare utan tilldelas en genom slumpen. Dessa domare är sedan olika stränga – vissa dömer många till fängelse medan andra dömer färre. På så sätt uppkommer en nära nog slumpmässig variation i risken för fängelse mellan två personer med samma rättsliga utgångspunkt. Statistiska metoder kan användas för att jämföra barnen till dessa snarlika föräldrar för vilka slumpen avgjort att den ene döms till fängelse och den andre inte.

Att ha förälder i fängelse någon gång under åldrarna 11–14 år medför stora problem för de dömdas barn. Sannolikheten att barnet självt döms för ett brott innan 20 års ålder ökar med 40 procent. När en förälder döms ökar alltså brottsligheten i nästa generation. För flickor fördubblas också sannolikheten för graviditet i tonåren.

De skadliga konsekvenserna av att ha en förälder i fängelse var som störst för barn i familjer med låga inkomster. Det är därför sannolikt att en politik för hårdare straff för vuxna skulle öka brottsligheten just i de grupper av ungdomar som idag har störst risk att lockas till gäng och kriminalitet. En ny avhandling från Malmö Universitet ger insikter i problemet. Risken för brottslighet bland unga i Malmö kunde särskilt knytas till en svag kontroll från föräldrarnas sida. En stark föräldrelation kunde å andra sidan minska risken för brott.

Inför valet 2018 bör de svenska väljarna tänka kritiskt på debatten om hårdare straff. Det är långt ifrån uppenbart hur fler personer i svenska fängelser är en kostnadseffektiv lösning på problemet med en ökade känslor av otrygghet.

Johanna Rickne